Айзек АЗІМОВ

ПРІЗВИЩЕ НА "С"

Маршалл Зебатинський відчував себе дурнем. Йому ввижалося, ніби чиїсь очі дивляться на нього крізь немите вітринне скло, крізь щілини в дерев'яній перегородці — очі стежать за ним. Зебатинський уже не покладався ні на старий одяг, витягнутий з хтозна-яких часів, ні на загнуті вниз криси капелюха, якого він ніколи раніше не носив, ні на залишені в футлярі окуляри.

Він відчував себе дурнем, а це поглиблювало зморшки на чолі і робило обличчя трохи блідішим, чим у пізній молодості не легковажать. І нізащо на світі Зебатинський не зміг би пояснити, з якої це рації він, ядерний фізик, навідує нумеролога. (Ніколи, думалося йому, ніколи!) Чорт! І самому собі не зміг би він пояснити. Ну хіба що тим, що піддався на умовляння дружини.

Нумеролог сидів за благеньким столом, купленим, здається, уже не з перших рук. Жодний стіл так не знищиться, маючи лише одного господаря. Майже те саме можна було сказати і про одяг нумеролога. Нумеролог, невеличкий на зріст, пронизував Зебатинського чорними очицями, сяйливими і жвавими.

— У моїй клієнтурі, докторе Зебатинський, ще не траплялося фізика, — сказав він.

Зебатинський спалахнув рум'янцем.

— Ви ж розумієте — візит конфіденційний.

Нумеролог посміхнувся так, аж зламалися зморшки в куточках його губів і нап'ялася шкіра на підборідді.

— Всі мої справи конфіденційні.

— Вважаю за свій обов'язок про дещо вас попередити. Я не вірю в нумерологію і не гадаю, що почну в неї вірити. Якщо це має для вас значення, то кажіть одразу, — заявив Зебатинський.

— Що ж вас сюди привело?

— Моя дружина вважає, що у вас щось таки, може, й є. Я прийшов, бо пообіцяв їй, — він знизав плечима, і відчуття власного глупства у нього ще більше загострилося.

— І чого ж ви шукаєте? Грошей? Довголіття? Безпеки? Чого?

Зебатинський розмірковував: що ж мені, зрештою, сказати? Що мені тридцять чотири і що мені нічого не світить?

— Я хочу успіху. Визнання, — нарешті сформулював він.

— Кращої роботи?

— Іншої роботи. Іншого характеру роботи. Тепер я лише частина команди, яка працює за наказом. Команди! Тільки до команди зводиться суть державних досліджень. Ти — скрипаль, загублений у симфонічному оркестрі.

— А ви хочете виступати соло?

— Я хочу вийти з команди і ввійти до... до себе... — Зебатинський відчув себе піднесено, майже просвітлено, просто розповідаючи про свої відчуття якійсь іншій людині, а не лише своїй дружині. — Двадцять п'ять років тому з моїми знаннями і з моїми здібностями я отримав би роботу на одній з перших атомних електростанцій. Сьогодні я керував би однією

з них або ж очолював чисто дослідницьку лабораторію десь в університеті. А, починаючи в наш час, ким я буду через двадцять п'ять років? Ніким. Тим самим членом команди. Все так само ганятиму свої два відсотки м'яча. Я потопаю в безіменному натовпі фізиків-ядерників, а мені хочеться місця на суходолі, якщо ви мене розумієте.

Нумеролог звільна кивнув головою.

— Ви, сподіваюся, збагнули, докторе Зебатинський, що я не гарантую успіху?

Зебатинський попри брак віри відчув разючу гіркоту розчарування.

— Не гарантуєте? Що ж тоді в біса ви гарантуєте?

— Поліпшення ймовірності. Моя праця має статистичний характер. Оскільки ви маєте діло з атомами, то я сподіваюся, що вам зрозумілі закони статистики.

— А вам? — в'їдливо запитав фізик.

— Безперечно, я математик і працюю за математичними законами. Я кажу так не для того, щоб підвищити гонорар. Він стандартний. П'ятдесят доларів. Але ви вчений і краще за інших моїх клієнтів зможете оцінити характер моєї роботи. Я навіть радий нагоді вам пояснити.

— Може, не треба, якщо ви не заперечуєте, — відмовився від пояснень Зебатинський. — Немає рації розповідати мені про числові значення літер, їхній містичний зміст і таке інше. Я не вважаю це за математику. Давайте ближче до справи.

— Отже, ви сподіваєтеся від мене допомоги, — уточнив нумеролог, — з умовою, що я не морочитиму вам голови балачками про дурну, антинаукову основу способу, яким я вам допоможу. Чи не так?

— Нехай буде так.

— Одначе вам усе ще здається, що я нумеролог, і тут ви помиляєтеся. Мені зручніше так себе називати, щоб не присікувалась поліція і щоб мене не турбували, — чоловічок сухо хихикнув, — психіатри. Я — математик. Чесний математик.

Зебатинський посміхнувся.

— Я конструюю електронні обчислювальні машини, — вів далі нумеролог, — для дослідження ймовірностей майбутнього.

— Даруйте?

— Звучить для вас ще гірше, ніж нумерологія? Чому? Маючи доволі інформації та комп'ютер, здатний виконувати доволі операцій за одиницю часу, майбутнє можна передбачати, принаймні у рамках імовірностей. Коли ви розраховуєте траєкторію ракети, щоб поцілити в ракету-супротивник, то хіба ви не передбачаєте те саме майбутнє? Ракета і ракета-супротивник не зіткнуться, якщо майбутнє передбачено неправильно. Я роблю те саме. А що мені доводиться працювати з більшою кількістю змінних, то мої результати мають менший ступінь певності.

— Ви хочете сказати, що передбачите моє майбутнє?

— Дуже наближено. Припустімо, я візьму замовлення. У вашому випадку я модифікую інформацію лише зміною прізвища, та й годі. Цю модифіковану одиницю інформації я введу в оперативну програму. Далі перевірю інші модифікації прізвища. Я досліджу кожне вирахуване модифіковане майбутнє і доберу таке, що показує більший ступінь належного вам визнання проти визнання, яке вам судилося б за існуючих умов. Або ні, давайте я сформулюю інакше. Я відшукаю для вас

майбутнє, де ймовірність адекватного визнання вища, ніж його ймовірність у вашому наявному майбутньому.

— А чому, власне, міняти прізвище?

— З кількох причин це єдина зміна, до якої я вдаюся. По-перше, це проста зміна. Врешті-решт, якщо я вдаюся до значної зміни або ж до кількох змін, то постає стільки змінних величин, що я вже неспроможний інтерпретувати наслідок. Мій комп'ютер усе ще недосконалий. По-друге, це реальна зміна. Я ж не можу змінити ваш зріст, чи не так? Або колір очей, або темперамент. По-третє, це значуща зміна. Прізвища дуже промовисті для людей. Нарешті, по-четверте, це поширена зміна, до якої щодня вдаються різні люди.

— А що, коли ви не відшукаєте кращого майбутнього? — запитав Зебатинський.

— На такий ризик вам доведеться погодитися. Гірше, мій друже, не стане.

— Не вірю я у все це. — Зебатинський знічено глянув на чоловічка. — Я швидше повірив би в нумерологію.

— Я сподіваюся, — нумеролог зітхнув, — що така людина, як ви, почуватиме себе зручніше, знаючи правду. Мені хочеться вам допомогти, а для вас ще багато дечого можна зробити. А маючи мене за нумеролога, ви б не виконали моїх порад. Відкриваючи вам правду, я сподівався, що ви погодитеся прийняти мою допомогу.

— Якщо ви вмієте передбачати майбутнє... — почав Зебатинський.

— То чому я не найбагатша людина на світі? Так? Але ж я багатий — у мене є все, що мені потрібно. Вам хочеться визнання, а мені — щоб мені дали спокій. Я роблю свою справу. Мене ніхто не тривожить. Уже цим я

мільярдер. На прожиття мені потрібно небагато грошей, і я їх отримую від таких, як ви. Допомагати людям — чудове заняття. Воно, сказав би, мабуть, психіатр, дає мені відчуття влади, а також задовольняє моє "я". Так ви, отже, хочете, щоб я вам допоміг?

— Скільки ви сказали?

— П'ятдесят доларів. Від вас ще вимагатиметься значна кількість інформації біографічного характеру. Ось тут, щоб полегшити вам завдання, я підготував анкету. Боюся, що вона трохи довгувата. Однак, якщо до кінця тижня ви надішлете її поштою, то відповідь буде готова... — він відкопилив нижню губу і наморщив лоба, підраховуючи про себе, — двадцятого числа наступного місяця.

— П'ять тижнів? Так довго?

— У мене, мій друже, є ще інша робота і ще інші клієнти. Коли б я був шахраєм, то зробив би набагато швидше. Ну то як, ви погоджуєтесь?

— Гаразд, погоджуюсь. — Зебатинський встав. — Так, як ми домовлялись, — конфіденційно.

— Неодмінно! Анкету з вашою інформацією, після того як я назву необхідну зміну, отримаєте назад. І гарантую вам, що ніколи більше нею не скористаюся.

У дверях ядерний фізик зупинився.

— А ви не боїтеся, що я декому повідомлю, що ви не нумеролог?

— Хто вам, мій друже, повірить? — Нумеролог заперечливо похитав головою. — Навіть якщо припустити, що у вас з'явиться бажання будь-кому розповісти про свій візит.

Двадцятого числа Маршалл Зебатинський стояв перед дверима з облупленою фарбою, скоса позираючи на вітрину. Просто до скла була прихилена невеличка карточка з невиразним і ледь розбірливим через пилюку написом "Нумеролог".

Зебатинський кинув оком досередини з потаємною надією, що там уже хтось є, отже, у нього буде причина повернути назад, відмовившись від свого хисткого наміру, й податися додому.

Вже кілька разів він намагався всю цю справу викинути з голови. Довго не міг примусити себе сісти і заповнити анкету. Писалося марудно. Неймовірною дурістю вважав він вписувати імена друзів, вартість будинку, чи були у його дружини викидні, а якщо були, то коли. Таке він пропускав.

Але й відмовитися від заміру Зебатинський також не міг себе примусити. Кожного вечора щось тягнуло його повертатися до писання.

Причиною, мабуть, була думка про комп'ютер, думка про кляту зухвалість чоловічка, який вдавав, що у нього є комп'ютер. Спокуса розвінчати брехню і подивитися, що з цього вийде, виявилася врешті-решт нездоланною.

І от він відіслав заповнену анкету звичайною поштою, наклеївши на конверт, який не захотів навіть зважити, марки на дев'ять центів. Якщо завернуть, думав він, то більше не надсилатиму.

Листа не завернули.

Отже, він зазирнув у приміщення, і там було порожньо. Зебатинському нічого іншого не залишалося, як зайти.

Дзеленькнув дзвіночок.

Вийшов старий нумеролог, відхиливши дверну портьєру.

— Так? А! Доктор Зебатинський!

— Ви мене пам'ятаєте? — Зебатинський попробував усміхнутися.

— Ну звичайно!

— І що ж мені судилося?

Нумеролог потер одна об одну долоні вузлуватих рук.

— Спочатку, сер, є маленьке питання...

— Маленьке питання гонорару?

— Роботу я виконав, сер. Я заробив свої гроші.

Зебатинський не сперечався. Заплатити він був готовий. Якщо вже зайшло так далеко, то було б дурістю відступати через гроші. Він відрахував п'ять десятидоларових банкнотів і посунув їх через конторку.

— Вистачить?

Нумеролог повільно перерахував гроші, а потім засунув їх у шухляду для готівки.

— Ваш випадок вельми цікавий, — почав він. — Я радив би вам змінити прізвище на Себатинський.

— Себа... як по буквах?

— Перша "ес", Себатинський.

Зебатинський обурено витріщився на нумеролога.

— Ви пропонуєте замінити першу літеру? Поміняти "З" на "С"? І це все?

— Цього досить. Якщо заміни адекватні, то менша заміна гарантує більшу ймовірність успіху.

— Але як може заміна літери на будь-що вплинути?

— А як може впливати будь-яке ім'я? — м'яко запитав нумеролог. — Я не можу пояснити. Якийсь вплив є, ось і все, що можу сказати. Я ж застерігав, що не гарантую результатів. Звичайно, якщо ви не бажаєте міняти, то залишіть все, як було. Але в цьому випадку гонорару я не повертаю.

— Що ж мені робити? — запитав Зебатинський. — Просто казати всім, що моє прізвище починається на "С"?

— Проконсультуйтеся з адвокатом, якщо дозволите дати вам пораду. Змініть своє прізвище офіційно. Адвокат допоможе залагодити деякі формальності.

— І скільки треба чекати? Я маю на увазі, щоб мої справи пішли на краще?

— Звідки я можу знати? Може, ніколи. Може, завтра.

— Але ж ви бачили майбутнє. Ви стверджуєте, що бачили його.

— Не як у кришталевій кулі. Ні-ні, докторе Зебатинський. Із свого комп'ютера я отримую лише набір закодованих даних. Я можу зачитати вам імовірності, але картинок я там не бачив.

Зебатинський повернувся і швидкою ходою подався геть. П'ятдесят доларів за заміну літери! П'ятдесят доларів за Себатинського! Господи, що за прізвище! Гірше, ніж Зебатинський!

Ще один місяць минув, поки він набрався відваги піти до адвоката і нарешті таки подався до нього.

Він переконував себе, що завжди зможе повернути своє прізвище назад.

Треба спробувати, умовляв він себе.

Зрештою, в бісову душу, законом це не заборонено!

Аркуш за аркушем Генрі Бранд переглядав папку призвичаєним оком людини, яка провела у Безпеці вже чотирнадцять років. Йому не потрібно було вчитуватись у кожне слово. Будь-що підозріле само стрибнуло б із сторінки і штрикнуло в око.

— Як на мене, то цей чоловік ніби чистий, — сказав він. Сам Генрі Бранд також виглядав чистим: м'яке округле черевце, рожеве і щойно умите обличчя. Здавалося, ніби тривалий контакт з усім діапазоном людських прогрішень — від можливої необізнаності до можливої державної зради — виробив у нього звичку до частого вмивання.

Лейтенант Альберт Квінсі, який приніс папку, був молодий і сповнений відповідальності за своє звання офіцера Безпеки на Генфордській станції.

— Але чому тоді Себатинський? — домагався він.

— Чому б і ні?

— Тому що ніякого сенсу. Зебатинський — прізвище іншомовне, і якби мене так звали, то я сам його поміняв би. Але міняв би на щось англосакське. Якби Зебатинський так зробив, то це було б зрозуміло і я навіть не звернув би уваги. Але яка рація міняти "З" на "С"? Я гадаю, що ми повинні з'ясувати першопричину.

— А в нього безпосередньо хтось питався?

— Аякже! Звичайно, під виглядом буденної розмови. Я подбав про це заздалегідь. Він відговорюється лише тим, що йому набридло бути останнім у списках!

— Таке трапляється, чи не так, лейтенанте?

— Трапляється, але чому тоді прізвище не змінити на Сендз або Сміт, якщо йому так закортіло "С"? А коли вже набридло "З", то чому не бути до кінця послідовним і не пересунутись на початок алфавіту? Чому б тоді, скажімо, не... м-м-м... Ааронс?

— Не надто англосакське, — пробурмотів Бранд. Потім додав: — Але йому нічого не закинеш. Незалежно від наших підозр щодо зміни прізвища, для звинувачення цього замало.

Лейтенант Квінсі не міг приховати розчарування.

— Признайтеся, лейтенанте, — допитувався Бранд, — вас наче щось таке непокоїть? Щось на думці, якась версія, якась заковика? Що саме?

Лейтенант спохмурнів. Його світлі брови звелися докупи, а губи стислися.

— Добре, хай йому чорти, сер, ця людина — росіянин.

— Аж ніяк! — заперечив Бранд. — Він американець у третьому поколінні.

— Я хочу сказати, що в нього російське прізвище.

З Брандового обличчя зійшла дещиця оманливої лагідності.

— Ні, лейтенанте, знову помиляєтеся. Польське.

Лейтенант нервовим рухом підняв руки долонями догори.

— Не один біс?

— Не кажіть цього полякам, — відрізав Бранд, чия матір мала дівоче прізвище Вишевська, потім додав розважливіше: — Гадаю, що і росіянам не слід так казати.

— Я мав на увазі, сер, — червоніючи, виправдовувався лейтенант, — що і поляки, і росіяни по той бік Завіси.

— Це всім відомо.

— І Зебатинський чи Себатинський — називайте, як вам подобається, — може мати там родичів.

— Він з третього покоління. Міркую, що в нього можуть там бути троюрідні брати й сестри, і що з того?

— Само по собі нічого. Багато людей можуть мати там далеких родичів. Але Зебатинський змінив своє прізвище.

— А далі?

— Може, він намагається відвернути увагу. Може, якийсь троюрідний брат стає там занадто знаменитим, і наш Зебатинський боїться, що родинні зв'язки підмочать його власні шанси на просування.

— Зміна прізвища нічого не дає. Він усе одно залишається троюрідним братом.

— Звісно, але він позбувається відчуття, ніби він витикає нам очі своїми родинними зв'язками.

— Ну а ви самі колись чули про якого-небудь Зебатинського на тому боці?

— Ні, сер.

— Тоді він не може бути надто знаменитим. Звідки про нього довідався б наш Зебатинський?

— Він може підтримувати зв'язки з родичами. За умови, що він ядерний фізик, це вже викликає підозру.

Бранд знову методично поперегортав папку.

— Страшенно тонко, лейтенанте. Настільки тонко, що аж абсолютно непомітно.

— А ви, сер, можете якось інакше пояснити причину саме такої зміни прізвища?

— Ні, не можу. Визнаю.

— В такому разі, сер, я вважаю, що ми повинні провести розслідування. Ми повинні на тому боці розшукати людину на прізвище

Зебатинський і перевірити, чи не існує якогось зв'язку. — Голос лейтенанта трішечки погучнішав, коли йому спала на думку нова ідея: — Може, він змінив прізвище, щоб відвернути увагу від них. Щоб прикрити їх.

— Тоді він робить якраз протилежне.

— Може, він цього не усвідомлює, але прикриття росіян якраз може бути мотивацією зміни прізвища.

— Гаразд. — Бранд зітхнув. — Закинемо гачок на Зебатинського. Однак, лейтенанте, якщо нічого не виявиться, то справу ми закриємо. Залишіть папку мені.

Коли Брандові нарешті принесли зібрану інформацію, то він давно вже забув і про лейтенанта, і про його версії. Тому перше, що спало йому на думку, коли він взяв у руки перелік сімнадцяти біографій сімнадцяти громадян Польщі і Радянського Союзу — самі Зебатинські, — було: що за чорт?

Потім згадав, лайнувся про себе і заходився читати. Розпочиналося американцями. Маршалл Зебатинський (відбитки пальців), уродженець Буффало, штат Нью-Йорк (дата, лікарняна статистика). Батько так само, уродженець Буффало, мати — Освего, штат Нью-Йорк. Дід і бабуся з батькового боку, уродженці Бялистока, Польща (дата в'їзду в Сполучені Штати, дати надання громадянства, фотографії).

Всі сімнадцять громадян Радянського Союзу і Польщі на прізвище Зебатинський походять від осіб, які півстоліття тому жили в Бялистоку або поблизу нього. Ймовірно, що всі вони могли бути родичами, але в жодному окремому випадку цього достеменно не вказувалося. Внаслідок першої світової війни акти громадянського стану в Східній Європі велися незадовільно, якщо вони взагалі велися.

Бранд перечитував усі по черзі життєписи живих Зебатинських, чоловіків і жінок (на диво сумлінно працює розвідка, російська, мабуть, не менш сумлінно). На одній біографії він зупинився, його брови зметнулися догори, а гладеньке чоло взялося зморшками. Цей життєпис він відклав набік і читав далі. А потім усі біографії, крім відкладеної, склав докупи і запхав назад у конверт.

І, дивлячись на ту, відкладену, він барабанив по стільниці акуратно обрізаними нігтями.

З певною нехіттю Бранд подався з візитом в Комісію по Атомній Енергетиці до доктора Поля Крістова.

Доктор Крістов слухав з незворушною міною. Час від часу він підіймав мізинець, торкаючись ним до схожого на картоплину носа і знімаючи неіснуючу цяточку.

— Ні про якого росіянина Зебатинського я не чув. Але про американського я також не чув.

— Добре! — Бранд пошкрябав над скронею, де починалося волосся, і повільно промовив: — Я не гадаю, що там аж щось такого може бути, але не хотілося б закривати цю справу занадто поспішно. У мене на хвості молоденький лейтенантик, а ви знаєте, які вони бувають. Я не хочу давати йому приводу звертатися в Комітет Конгресу. Крім того, це ж факт, що один з російських Зебатинських, Михайло Андрійович Зебатинський, таки справді фізик-ядерник. Ви певні, що ніколи про нього не чули?

— Михайло Андрійович Зебатинський? Ні... Ні, не чув ніколи. Та це ще нічого не доводить.

— Я міг би сказати, що це збіг, але, знаєте, тих збігів трошки забагато. Один Зебатинський тут, один Зебатинський там, обидва ядерні

фізики, і той, що тут, несподівано міняє своє прізвище на Себатинський і дуже з цим носиться. Не приведи господь не так написати! Тоді він категорично вимагає: "Моє прізвище починається на "С"! Все це досить добре вкладається у версії мого пильного лейтенанта, і йому це трішечки занадто на руку, до того ж іще одна дивна обставина: росіянин Зебатинський саме з рік тому щез з поля зору.

— Страчений! — флегматично констатував доктор Крістов.

— Може й таке бути. У звичайному випадку я так і вважав би, хоча росіяни не дурніші за нас, і не страчують першого-ліпшого фізика-ядерника, якщо без цього можна обійтись. Річ у тім, що бувають інші обставини, за яких ядерний фізик з доброго дива несподівано зникає. Не мені вам про це розповідати.

— Надзвичайні дослідження. Цілком таємно. Гадаю, ви саме це маєте на увазі. А ви впевнені, що все саме так?

— Зберіть усе докупи, додайте сюди лейтенантову інтуїцію, і мені стає просто цікаво.

— Дайте-но мені ту біографію, — доктор Крістов взяв у руки аркуш, перечитав його двічі. Похитав головою. Нарешті сказав: — Пошукаю в "Ядерних виписках".

"Ядерними виписками" — маленькими акуратними скриньками, заповненими ‘квадратиками мікроплівок — була викладена ціла стіна в кабінеті доктора Крістова.

Службовець КАЕ крізь свій проектор переглядав алфавітний покажчик, а Бранд тим часом спостерігав, з яким терпінням людина може проводити пошук.

— Михайло Зебатинський, — пробурмотів доктор Крістов, — автор та співавтор півдесятка статей у радянських журналах за останніх півдесятка років. Тепер візьмемо виписки і звідти, може, щось з'ясуємо. Я сумніваюсь в успіху.

Автоматичний шукач викинув потрібні квадратики. Доктор Крістов підрівняв їх, уклав у проектор і почав переглядати.

Поступово на його обличчя касувався вираз напруженого подиву.

— Дивуюся, — сказав він.

— Чому дивуєтеся? — запитав Бранд.

— Поки що я краще не казатиму. — Доктор Крістов відкинувся у кріслі. — Ви не зможете дістати мені список радянських ядерних фізиків, які за останній рік зникли з поля зору?

— Тобто, ви щось запримітили?

— Не зовсім так. У всякому разі, не так, щоб я щось раптом виявив у одній з цих статей. Однак, переглядаючи їх і знаючи, що людина може бути причетною до програми надзвичайних досліджень... а до того ж ви ще розбудили в мені підозру... — Він знизав плечима. — Нічого не запримітив.

— Мені хотілося б, щоб ви все-таки поділилися своєю думкою, — щиро запропонував Бранд. — Тут ми можемо однаково відчувати себе дурнями удвох.

— Якщо вже вам аж так хочеться... Цілком можливо, що ця людина намацує шлях до відбивання гамма-радіації.

— І що це означає?

— Якщо зможуть винайти відбивний екран для гамма-випромінювання, то це дасть змогу будувати індивідуальні сховища для захисту від радіоактивних опадів. Якраз вони і є справжньою небезпекою, розумієте? Воднева бомба може знищити місто, а радіоактивні опади несуть населенню повільну смерть у смузі довжиною в тисячі миль і шириною в сотні миль.

— У нас над цим працюють? — швидко запитав Бранд.

— Ні.

— І якщо вони матимуть екран, а ми ні, то вони після завершення своєї екранної програми зможуть цілком знищити Сполучені Штати, заплативши, скажімо, десятьма своїми містами.

— До цього ще далеко… А навколо чого ми, власне, здіймаємо галас? Всі наші висновки базуються на тому, що якась людина міняє у своєму прізвищі літеру!

— Погоджуюся! Я збожеволів! — погодився Бранд. — Але на цій стадії я справи не полишу. Тільки не на цій стадії. Я роздобуду для вас список зниклих ядерних фізиків, навіть якщо мені доведеться помандрувати по нього в Москву.

Список він роздобув. Бранд і доктор Крістов проглянули всі дослідницькі статті кожного із внесених у список. Скликали повне засідання Комісії, а потім — ядерних світил країни. Нарешті доктор Крістов вийшов із запізнілого вечірнього засідання, на яке навідався особисто сам Президент.

Бранд чекав на нього. Обидва вони були на вигляд змучені і невиспані.

— Ну? — запитав Бранд.

— Більшість за. — Крістов кивнув головою. — Деяких ще й дотепер бере сумнів, але більшість погоджується.

— А ви? Ви самі впевнені?

— Аж ніяк, але поміркуймо: легше повірити, що Радянський Союз працює над гамма-промінним екраном, ніж у те, що у всій зібраній нами інформації відсутній внутрішній зв'язок.

— Чи прийнято ухвалу також розпочати дослідження по екрану?

— Так! — Крістов пригладив рукою своєю коротке, їжакувате волосся, відтворивши сухий, схожий на шепіт звук. — Ми вкладаємо в цю справу все, що у нас є. Знаючи праці зниклих спеціалістів, ми зможемо швидко наступити їм на п'яти. Ми зможемо навіть обігнати їх... Звичайно, вони довідаються, що ми зайнялися цією проблемою.

— Нехай довідуються, — сказав Бранд. — Нехай довідуються. Це стримає їх від нападу. Я не вбачаю зиску в простому обміні десяти наших міст на десять їхніх, якщо і ми, і вони захищені, а вони занадто недолугі, щоб про це дізнатися.

— Але не занадто швидко. Ми проти того, щоб вони дізналися занадто швидко. А як з американським Зебатинським-Себатинським?

Бранд спохмурнів і похитав головою.

— Ще й досі не виявили нічого, що поєднувало б його з усією справою. Хай йому біс, ми ж таки шукали! Я, звичайно, погоджуюся з вами. Там, де він працює тепер, надто критичне місце, і ми не можемо собі дозволити тримати його там далі, навіть якщо він чистий.

— Але ж і вишпурити його так просто ми не можемо, бо росіяни почнуть дивуватися.

— У вас є якісь пропозиції?

У тиші й безлюдді четвертої години ранку доктор Крістов і Бранд простували до ліфта в самому кінці довгого коридора.

— Я цікавився ним як працівником, — сказав доктор Крістов. — Добрий фахівець, кращий, ніж більшість інших, не задоволений своїм становищем. Колективна праця не для йото характеру.

— Аж так?

— Але він підходить до академічної роботи. Якби нам пощастило влаштувати так, щоб якийсь великий університет запропонував йому кафедру фізики, то, гадаю, він погодився б із задоволенням. Там знайдеться доволі некритичних сфер діяльності, а ми зможемо тримати його під постійним контролем. До того ж це виглядатиме природним просуванням по службі. Росіяни не мали б чого чухати потилиці. Як ви на це?

— Непогана ідея! — Бранд кивнув на знак згоди. — Навіть звучить добре. Я доповім шефові.

Вони зайшли в ліфт, і тут Бранд дозволив собі з усього подивуватися. Такий кінець справи, розпочатої з заміни однієї літери у прізвищі!

Маршаллові Себатинському ледь не відібрало мову від хвилювання.

— Присягаюсь, — переконував він дружину, — що й сам не второпаю, як це сталося. Мені б і в голову не прийшло, що вони можуть відрізнити мене від мезонного детектора. Боже милий, Софі, ад'юнкт-професор кафедри фізики у Прінстонському університеті! Подумати тільки!

— Як ти гадаєш, — запитала Софі, — чи не вплинув тут твій реферат на сесії Товариства Американських Фізиків.

— Не думаю. То була сіренька доповідь, які нав'язують по черзі кожному працівникові лабораторії. — Він ляснув пальцями. — То, мабуть, Прінстон збирав про мене дані. Ось воно що! Знаєш, всі ті анкети, що я заповнював за останніх півроку, всі ті розпити без пояснень причин! Чесно кажучи, я вже думав, що мене підозрюють у підривній діяльності. А це Прінстон мене вивчав. Ґрунтовний у них підхід!

— А може, це твоє прізвище? — закинула Софі. — Я маю на увазі зміну.

— Слухай уважно. Нарешті моя професійна діяльність належатиме мені особисто. Я ще себе покажу! Оскільки у мене з'явиться шанс працювати без... — він урвав себе на півслові і повернувся, щоб глянути на дружину. — Моє прізвище? Ти маєш на увазі "С"?

— До того як ти змінив прізвище, тобі ж не давали пропозицій. Хіба не так?

— І ще довго після того. Ні, з прізвищем просто збіг. Я вже казав тобі, Софі, то просто п'ятдесят викинутих доларів, щоб ти затихла. Господи, яким йолопом почував я себе всі ці місяці, наполягаючи на тому дурному "С"!

— Я тебе, Маршалле, не примушувала міняти, — негайно перейшла до оборони Софі. — Я запропонувала, але ж не гризла тебе. Так що не дорікай. А крім того, все склалося добре. Я впевнена, що без прізвища тут не обійшлося.

— Забобони! — Себатинський поблажливо посміхнувся.

— Називай собі як хочеш, але не смій знову міняти прізвища!

— Гаразд, не буду. Гадаю, що не буду. Я стільки наморочився, поки привчив усіх писати моє прізвище через "С", що мене аж нудить від самої думки повертати на старе. А може, поміняти прізвище на Джонс, га? — він розсміявся майже до істерики.

— Не смій навіть думати! — Софі не сміялася.

— Ох, даруй. Я пожартував. Знаєш що? Загляну я цими днями до того старого, скажу, що все вийшло, і дам йому ще десятку. Це тебе влаштовує?

Його радості якраз вистачало, щоб наступного тижня так і зробити. Тепер він не маскувався. На носі сиділи окуляри, на плечах — буденний костюм, а на голові не було капелюха.

Наближаючись до вітрини, Себатинський навіть мугикав під ніс; він ступив убік, щоб дати дорогу втомленій, роздратованій жінці, яка штовхала перед собою коляску з близнятами.

Взявся за дверну ручку, великий палець поклав на залізну клямку. Під натиском пальця клямка не поворухнулася. Двері були зачинені на замок.

Пошукав очима запилену і невиразну карточку з написом "Нумеролог". Карточка зникла. Інший напис, друкований, пожовклий і покручений від сонця, повідомляв: "Винаймається".

Себатинський знизав плечима. От і маєш! Він хотів зробити добре.

Героунд, щасливо позбавлений матеріального придатку, крутонувся від радості, і його енергетичні вихори засяяли тьмяним багрянцем на кілька кубічних гіпермиль.

— Я виграв? Я виграв? — допитувався він.

Местак зіщулився, його вихори набули форми майже сферичного сяйва у гіперпросторі.

— Я ще не підрахував.

— Гаразд, рахуй собі. Зволіканням результатів аж ніяк не зміниш. Уф-ф-ф! Яке полегшення повернутися назад у чисту енергію! Цілий мікроцикл я був матеріальним тілом, до того ж майже зношеним. Але варт було помучитися, щоб утерти тобі носа.

— Ну добре, — озвався Местак, — я визнаю, що ти відвернув на планеті ядерну війну.

— Ефект класу "А", чи ні?

— Ефект класу "А". Не заперечую.

— Добре! Тепер перевір і переконайся, чи не досяг я ефекту класу "А" за допомогою стимулу класу "Е". Я змінив одну літеру в одному прізвищі.

— Що?

— О, не турбуйся. Я все приготував. Постарався спеціально для тебе.

— Здаюся. Стимул класу "Е", — з неохотою погодився Местак.

— В такому разі я виграв! Визнай!

— Ні я, ні ти не виграємо, коли дізнається Страж.

Героунд, який побував на Землі літнім нумерологом і ще не прийшов до тями від полегшення, що більше не треба ним бути, зауважив:

— Щось ти цим не переймався, коли бився об заклад!

— Бо не сподівався, що в тебе вистачить дурості грати.

— Балачки! До того ж, навіщо перейматися? Стимулу класу "Е" Страж ніколи не помітить.

— Може, й ні, але він помітить ефект класу "А". Ті матеріальні все ще існуватимуть через десяток циклів. Таке Страж не пропустить.

— Местаку, вся приключка в тому, що ти не бажаєш платити. Крутиш.

— Я заплачу. Але почекай, поки Страж не виявить, що ми взялися за незатверджену проблему і провели несанкціоновані зміни. Звичайно, якщо лише... — він замовк.

— Гаразд, — запропонував Героунд, — поміняємо все назад. Він не дізнається.

У світлому енергетичному спектрі Местака з'явилося потужне сяйво.

— Якщо ти хочеш, щоб він не помітив, то доведеться знову застосувати стимул класу "Е".

— Я зможу! — Проте в голосі Героунда вчувалися нотки вагання.

— Сумніваюся!

— Один раз я вже зміг!

— Закладаємося ще раз? — по емісії Местака пробігли промінчики прихованого тріумфу.

— Звісно, — не забарився з відповіддю зачеплений за живе Героунд, — я поверну тих матеріальних до первісного стану. Страж навіть не зауважить різниці.

Местак відчув свою перевагу і захотів скористатися ситуацією якнайповніше.

— Тоді почекаємо з першим закладом. У другому ставку потроїмо.

Героунд також запалився азартом.

— Згода! Граю! Потрійна ставка!

— По руках!

— По руках!

© АЗІМОВ А. Кінець Вічності: Вибрані твори. — К.: Дніпро, 1990. — 768 с. — (Фантастика. Пригоди. Детектив).

© ОНИШКО А. В., переклад з англійської, 1990.